

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ІНСТИТУТ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ, ДИЗАЙНУ
ТА ТРАНСПОРТУ
КАФЕДРА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРОЄКТУВАННЯ
ТА ДИЗАЙНУ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять з дисципліни «Рисунок»
для студентів 1-2 курсів очної та заочної форм навчання
Інституту цифрових технологій, дизайну та транспорту
за освітньо-професійною програмою «Архітектурний дизайн»

Частина 2 (другий семестр навчання)

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Спеціальність – 022 ДИЗАЙН
Спеціалізація – 022.1 ГРАФІЧНИЙ ДИЗАЙН

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ІНСТИТУТ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ, ДИЗАЙНУ
ТА ТРАНСПОРТУ
КАФЕДРА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРОЄКТУВАННЯ
ТА ДИЗАЙНУ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять з дисципліни «Рисунок»
для студентів 1-2 курсів очної та заочної форм навчання
Інституту цифрових технологій, дизайну та транспорту
за освітньо-професійною програмою «Архітектурний дизайн»
Частина 2. Конструктивний рисунок. Людина і середовище

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Спеціальність – 022 ДИЗАЙН
Спеціалізація – 022.1 ГРАФІЧНИЙ ДИЗАЙН

Затверджено на засіданні
кафедри інформаційних технологій
проєктування та дизайну
Протокол № 1 від 28.08.2024 р.

Одеса – 2024

Методичні вказівки до практичних занять з дисципліни «Рисунок» для студентів першого (бакалаврського) рівня) для очної та заочної форм навчання за спеціальністю 022 Дизайн, спеціалізація 022.1 Графічний дизайн за освітньо-професійною програмою «Архітектурний дизайн». Частина 2. Конструктивний рисунок. Людина і середовище, Частина 2 (другий семестр навчання).
/ Укл.: О. Ю. Белявська, В. А. Яровий. – Одеса : ОНПУ, 2024. – 39 с.

Укладачі:

Белявська О. Ю., канд. архітектури, доц.
Яровий В.А., канд. архітектури, проф.

Методичні рекомендації спрямовані на набуття знань та практичних навичок з техніки виконання конструктивного рисунку та світлотіньового моделювання форми з натури. У частині 2 розглянуті цілі, завдання, етапи виконання практичних завдань, націлених на вдосконалення набутих навичок побудови зображень у перспективному скороченні з досягненням ефекту повітряної перспективи та матеріальної реалістичності зображень у рисунку. Послідовність навчання дозволяє опанувати графічні методи реалістичного зображення голови людини. Додані інтегральні завдання на опанування техніки рисунку інтер'єру за кресленнями, а також техніки натурних короткочасних зарисовок на відкритому повітрі. Виконання практичних завдань готує до рисунку живої людини і архітектурного рисунку складного середовища.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
КОРОТКІ ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ	5
ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ	6
Практичне завдання № 1 «Череп у трьох положеннях»	6
Практичне завдання № 2 «Обрубковка голови»	7
Практичне завдання № 3 «Гіпсові моделі деталей обличчя»	9
Практичне завдання № 4 «Гіпсова голова. Антіной / Аполлон»	10
Практичне завдання № 5 «Складний натюрморт з гіпсовою головою»	12
Практичне завдання № 6 «Гіпсові моделі кісті і стопи у різних положеннях»	13
Практичне завдання № 7 «Жива голова»	14
Практичне завдання № 8 «Предмети меблів і обладнання»	16
Практичне завдання № 9.1 «Інтер'єр у різних положеннях. Фронтальне положення»	17
Практичне завдання № 9.2 «Інтер'єр у різних положеннях. Положення під будь яким кутом»	18
Практичне завдання № 10 «Інтер'єр за кресленням»	19
Практичне завдання № 11.1 «Малі архітектурні форми у середовищі. Фонтани, пам'ятники, павільйони»	20
Практичне завдання № 11.2 «Малі архітектурні форми у середовищі. Двері, решітки»	20
Практичне завдання № 11.3 «Архітектурні елементи та деталі. Вікна із сандриками»	21
Практичне завдання № 11.4 «Балкони, кронштейни»	21
Практичне завдання № 11.5 «Портики, колони, балясини»	21
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ	23
ЛІТЕРАТУРА	23
ДОДАТКИ	23
Додаток 1.	24
Додаток 2.	25
Додаток 3.	26
Додаток 4.	27
Додаток 5.	28
Додаток 6.	29
Додаток 7.	30
Додаток 8.	31
Додаток 9.1.	32
Додаток 9.2.	33
Додаток 10.	34
Додаток 11.1.	35
Додаток 11.2.	36
Додаток 11.3.	37
Додаток 11.4.	38
Додаток 11.5.	39

ВСТУП

Відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти «Архітектурний дизайн» навчальна дисципліна «Рисунок» є базовою в академічній системі оволодіння образотворчою грамотою, становить основу для подальшого формування фахівця у галузі.

Предмет дисципліни – теоретичні закономірності композиції рисунка, практичне виконання рисунка, технічні засоби рисування. У вузчому сенсі – геометрична форма та її конструктивний зв'язок із складними архітектурними та природними формами, фігурою людини; конструктивна побудова різноманітних за складністю і пластикою архітектурних об'ємів та природних форм, фігури людини; рисунок з натури будь якого окремого предмету, групи предметів, середовища (екстер'єру та інтер'єру), фігури людини; лінійний рисунок і світлотіньове моделювання; технічні прийоми, інструменти, матеріали, індивідуальна манера виконання рисунка.

Мета дисципліни – розвиток у здобувача вищої освіти аналітичного мислення та формування просторового сприйняття й уявлення задля досягнення максимальної виразності у розкритті авторського дизайнерського задуму за допомогою мінімально необхідного спектру художніх технік і засобів.

Завдання дисципліни:

- оволодіння основами компонування зображення на площині;
- опанування технікою створення реалістичного зображення об'ємного матеріального і природного середовища та фігури людини на площині за геометричним методом;
- вивчення та застосування на практиці законів конструктивної побудови об'ємної форми за лінійно-конструктивним методом, лінійної і повітряної перспективи, пропорційних співвідношень, масштабності, базових знань з анатомії людини;
- напрацювання практичних навичок індивідуальної графічної манери виконання рисунку у різних матеріалах і техніках;
- розвиток творчої фантазії – навчання рисуванню за уявою та по пам'яті, виконання короткочасних зарисовок і начерків фігури людини з натури та фантазійних пошукових ескізів за авторським дизайнерським задумом;
- формування у студента логічних зв'язків між практичними навичками класичного рисунку і майбутньою творчою дизайнерською діяльністю в умовах домінування віртуальних технологій у галузі.

КОРОТКІ ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Пластична анатомія у широкому сенсі є наукою, яка вивчає будову людського тіла, зміну його рельєфу при рухах, механіку рухів, пропорції окремих частин тіла. Щоб навчитися правильно зображувати людину потрібно розуміти закономірності пластики людського тіла, знати його основні пропорції, вміти за зовнішньою формою простежувати конструктивні особливості фігури.

Метод зарисовки полягає у виконанні короткочасного рисунку, метою якого є детальне вивчення і запам'ятовування зображуваного об'єкта. Час, витрачений на зарисовку, складає від 10 хв до 1 год. Застосовуючи цей метод можна швидко пізнати оточуючий предметний світ та зібрати необхідний графічний матеріал для подальшої творчої розробки дизайнера.

Начерк є видом короткочасного рисунку, який виконується значно швидше ніж зарисовка. Час, витрачений на начерк, складає від 1 до 10 хв. Головним завданням начерку є фіксація швидкого руху або емоції, цікавого життєвого моменту, пози фігури тощо. Регулярне виконання начерків забезпечує набуття навичок швидкого рисування та напрацювання звички до узагальнення форми з акцентом лише на її найхарактерніших рисах.

Копіювання – вид навчального завдання шляхом виконання рисунку, який є точним повторенням (копією) зображення з навчальної таблиці. Внаслідок незмінності оригіналу та достатнього часу для його аналізу досягається точне повторення зображення в рисунку. Метод копіювання дозволяє розвинути зорову пам'ять та натренувати руку рисувати складні об'єкти без грубих помилок.

Портрет – зображення образотворчими засобами лицьової частини голови людини з живої моделі. Мета портрету полягає у досягненні реалістичної схожості. Для цього потрібно навчитися правильно передавати пропорції обличчя, нахил голови, міміку, індивідуальні риси обличчя. Ефективним засобом навчання рисувати портрет є регулярне виконання зарисовок і начерків.

Інтер'єр, як вид навчального рисунку, є зображенням внутрішнього простору приміщень з предметним наповненням. Інтер'єр може бути самостійним об'єктом для рисування, а може стати оточенням для фігури людини. Залежно від авторського задуму застосовуються різноманітні образотворчі засоби, котрі покликані віддзеркалювати особливості індивідуального вирішення інтер'єру, призначеного для визначених функціональних потреб людини. Для досягнення реалістичності рисунку обов'язково у простір інтер'єру поміщають людину на повний зріст. Варто пам'ятати, що усі пропорції предметного наповнення приміщень є домірними до людини, а присутність фігури людини на рисунку утворює своєрідний масштабний стрій і полегшує сприйняття інтер'єру глядачем.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Практичне завдання № 1 «Череп у трьох положеннях»

Мета – опанування азів анатомії черепа людини, удосконалення навичок компоновки на аркуші, світлотіньове моделювання форми, підготовка до рисунку голови людини.

Задання: компоновка на аркуші рисунок черепа людини у трьох положеннях: анфас, три чверті (у ракурсі), профіль, вивчення будови черепа як основи форми голови людини, лінійно-тоновий рисунок з натури моделі черепа людини, світлотіньове моделювання.

Інструменти та матеріали: папір ватман формату А2, м'який або середньої твердості графітний олівець, гумка.

Загальні рекомендації: лінійно-тоновий рисунок з натури за методом обрубубання зі світлотіньовим моделюванням штриховкою, рисунок ведеться за принципом від загального до деталей, освітлення має бути верхньобічним, розташування черепа на рівні ока, вибір положень – без різких перспективних скорочень форми; рисунок виконується на мольберті, на витягнуту руку, плавними рухами за довжиною зображуваного предмету, олівець розташований під гострим кутом до аркуша, рука рухається вільно від плеча; для коригування рисунку застосовується гумка; рисунок підписується студентом власноруч друкованими літерами, вказується прізвище, ініціали, шифр групи; підпис розміщується правому нижньому куті аркуша; висота літер 5 мм.

Етапи виконання:

компоновка на аркуші з розташуванням трьох рисунків черепа у різних положеннях в оптимальних розмірах; розміри рисунків можуть бути відмінними, доцільно виділити домінуюче в композиції положення збільшеними габаритами та підпорядкувати йому два інших, менших за розмірами, та досягти рівноваги компоновки на аркуші; перед лицьовою частиною черепа завжди залишається більше вільного простору, перед потиличною частиною – простір зменшений; лінійний рисунок починається з намічання тонкими лініями загальних габаритів кожного з положень черепа, визначають правильні пропорції (співвідношення лицьової та мозкової частин) черепа у різних положеннях, наносять вертикальну серединну (вісь симетрії) та профільну лінії; побудову ведуть парними формами: у тричвертному положенні з врахуванням перспективного скорочення, анфас – відносно осі симетрії; побудова виконується послідовно за методом обрубубання, з

поступовим згладжуванням ліній видимого контуру форми; уточнюють пропорції окремих кісток, висоту і ширину мозкової частини, розміри лобної кістки, щелеп, вилиць, скронь, перенісся та носового отвору, форму очних западин тощо; конструктивний рисунок ведеться від крупних форм до дрібних; допоміжні лінії побудови залишаються видимими до завершення рисунку;

анатомічні особливості будови черепа: умовно череп поділяється на лицьову і мозкову частини; усі кістки черепа мають малорухомі з'єднання, окрім нижньої щелепи, яка є рухомою, тому голова людини може рухатися лише у суглобі між черепом і хребтом; лобна кістка, парні лобові бугори і надбрівні дуги на ній впливають на форму лоба; задню поверхню черепа формує потилична кістка; виличні кістки визначають пластику обличчя та його поперечний розмір; нижня рухома щелепа має форму, яка впливає на загальний кут лицьового профілю; кістки черепа утворюють заглиблення та западини, які мають значення для зовнішньої форми обличчя: очниця – заглиблення у формі чотиригранної піраміди з вершиною усередину, носова порожнина з грушоподібним отвором, ротова порожнина, обмежена кістками щелеп, западина скроневої ямки тощо; загальний кут лицьового профілю дорослої людини лежить у межах 80–85°;

світлотіньове моделювання починається на стадії побудови з грубою проробкою на глибоких зламах форми; намічають лобну кістку та нижню рухому щелепу, далі – вилиці та очні западини, верхню нерухому щелепу та носовий отвір; визначаються зони власних і падаючих тіней, освітлені поверхні, виконується тонова деталізація з врахуванням характеру складної криволінійної форми черепа; усі допоміжні лінії побудови зникають під штриховкою; застосовується штриховка у різних напрямках за формою кісток черепа;

опрацювання тла має підкреслювати об'єм черепа та його розташування на твердій основі; для досягнення ефекту повітряної перспективи видимий контур черепа не повинен виконуватися одноманітною жорсткою лінією, на чіткість абрису впливає розподіл світла на опуклій формі;

уточнення рисунку здійснюється упродовж усього сеансу для вчасного виправлення помилок конструктивної побудови черепа, особливої уваги потребує перевірка пропорцій, співвідношень розташування окремих кісток, кутів зміни форми кісток, потрібно слідкувати за правильністю побудови парних форм у перспективному скороченні у тричвертному положенні та дотриманням симетрії у положенні анфас;

узагальнення рисунку виконується шляхом порівняння сили світла на різних поверхнях (віддалених та наближених до джерела освітлення); на завершальному етапі потрібно відходити від мольберту та працювати над усією поверхнею аркуша одночасно; наприкінці роботи треба виконати акцентування найтемніших та найсвітліших місць на кожному з рисунків.

Час виконання: 6 годин.

Приклади: додаток 1.

Завдання для самостійної роботи: опрацювання навчальної літератури з пластичної анатомії черепа людини; виконання копій з анатомічних таблиць гіпсових моделей деталей обличчя людини.

Практичне завдання № 2 «Обрубковка голови»

Мета – визначення головних опорно-анатомічних точок, віднайдення правильних пропорцій, детальний аналіз об'ємної форми за площинами, розвиток відчуття співвідношень частин цілого, підготовка до рисунку голови людини.

Задання: аналіз композиції та форми обрубковки анатомічної голови екорше Ж. А. Гудона, фрагментування виду, компоновка на аркуші, застосування методу обрубкування до

рисунку голови, вивчення закономірностей розташування площин обрубовки, лінійно-тоновий рисунок з натури моделі обрубовки голови, світлотіньове моделювання.

Інструменти та матеріали: папір ватман формату А2, м'який або середньої твердості графітний олівець, гумка.

Загальні рекомендації: лінійно-тоновий рисунок з натури обрубовки голови людини зі світлотіньовим моделюванням штриховкою ведеться за принципом від загального до деталей, освітлення має виявляти характер рублених площин обрубовки; рисунок виконується на мольберті, на витягнуту руку, плавними рухами за довжиною зображуваного предмету, олівець розташований під гострим кутом до аркуша, рука рухається вільно від плеча; для коригування рисунку застосовується гумка; рисунок підписується студентом власноруч друкованими літерами, вказується прізвище, ініціали, шифр групи; підпис розміщується правому нижньому куті аркуша; висота літер 5 мм.

Етапи виконання:

компоновка на аркуші з вибором ракурсу обрубовки голови та її оптимального розміру, навколо якої формується простір; перед лицьової частиною моделі завжди залишається більше вільного простору, перед потиличною частиною – простір зменшений; при зображенні обрубовки анфас треба врахувати кут нахилу голови і віднайти місцеположення на аркуші з дотриманням рівноваги компоновки, розташування моделі має бути трохи вищим за геометричний центр аркуша;

лінійний рисунок починається з намічання тонкими лініями загальних габаритів моделі (голова на шиї), визначають правильні пропорції (співвідношення лицьової та мозкової частин) обрубовки, наносять вертикальну серединну (вісь симетрії) та профільну лінії (у випадку профільного зображення); побудову ведуть парними формами: у тричвертному положенні з врахуванням перспективного скорочення, анфас – відносно осі симетрії; уточнюють пропорції рублених площин, що формують голову; конструктивний рисунок ведеться поступово – від крупних членувань форми до дрібних; допоміжні лінії побудови намічаються на око, залишаються видимими до завершення рисунку;

анатомічні закономірності будови рубленої моделі голови: лицьова частина звужується донизу, лоб переходить у надбрівні дуги, вилиці виступають наперед, по висоті вухо розташоване у проміжку між верхнім краєм очниці і кінчиком носа, форма лоба формується трьома площинами (фронтальна і дві бічних), ніс виступає наперед від площин вилиць (найdaleша лицьова точка голови), очниці мають форму шара;

світлотіньове моделювання починається з визначення освітлених і затінених площин, потім треба віднайти найсвітлішу площину, відносно якої буде вестися світлотіньовий розбір, приділяється увага порівнянню світла, напівтонів і тіней між собою; виконується тонова деталізація з врахуванням напрямків відхилення рублених площин від світла та відповідної зміни тону; усі допоміжні лінії побудови поступово зникають під штриховкою; застосовується штриховка у різних напрямках за характером рублених площин;

тло може залишатися білим (неопрацьованим кольором паперу); для досягнення ефекту повітряної перспективи видимий контур обрубовки не повинен виконуватися одноманітною жорсткою лінією, на чіткість абрису впливає розподіл світла за формою площин;

уточнення рисунку здійснюється упродовж усього сеансу для вчасного виправлення помилок конструктивної побудови обрубовки, перевіряються пропорції усіх рублених площин, напрямки і кути зрізів, потрібно слідкувати за правильністю побудови парних форм у перспективному скороченні у тричвертному положенні та дотриманням симетрії у положенні анфас;

узагальнення рисунку виконується шляхом порівняння напівтонів і рефлексів; на завершальному етапі потрібно відходити від мольберту та працювати над усією поверхнею аркуша одночасно; наприкінці роботи треба виконати акцентування найтемніших та найсвітліших місць на рисунку, наближеність форми до глядача підкреслити лініями різної яскравості – тональність ліній підсилюється на передньому плані та послаблюється при віддаленні у простір.

Час виконання: 4 години.

Приклади: додаток 2.

Завдання для самостійної роботи: опрацювання навчальної літератури з пластичної анатомії голови людини.

Практичне завдання № 3 «Гіпсові моделі деталей обличчя»

Мета – опанування азів анатомії обличчя людини, розуміння конструктивних і анатомічних особливостей деталей обличчя людини, застосування навичок компоновки на аркуші, світлотіньове моделювання форми, розвиток уявлення і зорової пам'яті.

Задання: аналіз композиції та форми деталей обличчя (вухо, око, губи, ніс), компоновка на аркуші, вивчення конструкції деталей обличчя, лінійно-тоновий рисунок з натури гіпсових моделей деталей обличчя (вуха, ока, губ, носа), світлотіньове моделювання форми.

Інструменти та матеріали: папір ватман формату А3, графітний олівець середньої твердості, гумка.

Загальні рекомендації: лінійно-тоновий рисунок з натури моделей вуха, ока, губ, носа за лінійно-конструктивним методом, зі світлотіньовим моделюванням штриховкою; рисунок виконується на мольберті, на витягнуту руку, плавними рухами за довжиною зображуваного предмету, олівець розташований під гострим кутом до аркуша, рука рухається вільно від плеча; для коригування рисунку застосовується гумка; рисунок підписується студентом власноруч друкованими літерами, вказується прізвище, ініціали, шифр групи; підпис розміщується правому нижньому куті аркуша; висота літер 5 мм.

Етапи виконання:

компоновка на аркуші з розташуванням зображуваної моделі в оптимальному розмірі, навколо якої формується простір, ракурс обирається у три чверті; місцеположення моделі має бути трохи вищим за геометричний центр аркуша; кожна деталь обличчя виконується на окремому аркуші;

лінійний рисунок починається з намічання тонкими лініями загальних габаритів моделі, визначають правильні пропорції частин моделі, наносять вертикальну серединну профільну лінію; побудову ведуть з врахуванням перспективного скорочення та природного розташування деталей на об'ємній формі голови; конструктивний рисунок ведеться поступово – від загальної форми до дрібних членувань; допоміжні лінії побудови намічаються на око, залишаються видимими до завершення рисунку;

анатомічні характеристики вуха – форма вуха асиметрична, вушна раковина має хрящову конструкцію та м'які обриси, складається з п'яти частин: завиток (потовщення по краю раковини), протиазвиток (паралельний валик к центру від завитка), козелок (виступ у передньому краї раковини), протикозелок (виступ навпроти козелка), мочка (нижня м'яка частина), у середині вушної раковини є заглиблення;

анатомічні характеристики ока – форма ока дисиметрична, очне яблуко шароподібне, посаджене в очницю, в обличчі сприймається як півкуля, у центрі зовнішньої поверхні очного яблука розташований круг радужної оболонки із отвором зіниці, очне яблуко накривають верхня та нижня повіки, котрі у місцях з'єднання утворюють кутики (внутрішній заокруглений біля носа та зовнішній гостріший у напрямку вуха), на внутрішньому кутику є слізник;

анатомічні характеристики губ – форма губ симетрична, ротову щілину обрамлюють верхня і нижня губи, котрі кріпляться на щелепах, місця сходження губ (кутики) утворюють кут рота, верхня губа має потовщення посередині, від нього до перетинки носа піднімається борозенка (фільтр);

анатомічні характеристики носа – форма носа симетрична, схожа на призму, верхня кістка носа має чіткіші обриси, кінчик носа утворений хрящами, тому має м'які контури, крила носа є парними, розділяються перетинкою, ніздрі формуються м'якими тканинами;

світлотіньове моделювання починається з визначення освітлених і затінених поверхонь, потім виконується тонова деталізація з врахуванням плавного характеру криволінійних форм і відмінностей конструкції, усі допоміжні лінії побудови зникають під штриховкою, гіпсова форма має набувати матеріальності; застосовується штриховка у різних напрямках за формою, робота твердим загостреним олівцем забезпечує легкість і прозорість рисунку, передачу фактурності гіпсу; загальна тональність рисунку перевіряється порівнянням тону олівця і тону освітленої частини гіпсової моделі у натурі; важливо передати нюанси тонових співвідношень у зонах малопомітної зміни кривизни форми;

узагальнення рисунку виконується шляхом порівняння напівтонів; на завершальному етапі потрібно відходити від мольберту та працювати над усією поверхнею аркуша одночасно; наприкінці роботи треба виконати акцентування найтемніших та найсвітліших місць на рисунку, наближеність форми до глядача підкреслити лініями різної яскравості – тональність ліній підсилюється на передньому плані та послаблюється при віддаленні у простір.

Час виконання: 6 годин.

Приклади: додаток 3.

Завдання для самостійної роботи: зарисовки з натури деталей обличчя живої людини.

Практичне завдання № 4 «Гіпсова голова. Антіной / Аполлон»

Мета – опанування азів анатомії голови людини, розуміння конструктивних і анатомічних особливостей деталей обличчя людини, віднайдення точних пропорцій, досягнення портретної схожості, світлотіньове моделювання форми.

Задання: аналіз композиції та форми голови античної скульптури, фрагментування виду, компоновка на аркуші, застосування методу обрубкування до рисунку голови, вивчення анатомічних особливостей та закономірностей будови голови людини, лінійно-тоновий рисунок з натури гіпсової моделі античної голови, світлотіньове моделювання форми.

Інструменти та матеріали: папір ватман формату А2, твердий графітний олівець, гумка.

Загальні рекомендації: лінійно-тоновий рисунок з натури гіпсової моделі голови античної скульптури без ускладнюючих анатомічних особливостей (чоловіча скульптура Антіноя або Аполлона) у визначеному положенні із застосуванням методів лінійно-конструктивного та обрубкування, зі світлотіньовим моделюванням штриховкою, з досягненням портретної схожості, ведеться за принципом від загального до деталей і навпаки на завершальній стадії; освітлення має виявляти характер форми голови і деталей обличчя; рисунок виконується на мольберті, на витягнуту руку, плавними рухами за довжиною зображуваного предмету, олівець розташований під гострим кутом до аркуша, рука рухається вільно від плеча; для коригування рисунку застосовується гумка; рисунок підписується студентом власноруч друкованими літерами, вказується прізвище, ініціали, шифр групи; підпис розміщується правому нижньому куті аркуша; висота літер 5 мм.

Етапи виконання:

компоновка на аркуші з вибором ракурсу скульптури голови та її оптимального розміру, але не більшого за натуральний, навколо моделі формується простір, перед лицьовою частиною моделі завжди залишається більше вільного простору, перед

потиличною частиною – простір зменшений; при зображенні моделі анфас треба врахувати кут нахилу голови і віднайти місцеположення на аркуші з дотриманням рівноваги компоновки, розташування моделі має бути трохи вищим за геометричний центр аркуша, поле в нижній частині аркуша завжди є більшим, а у верхній – меншим задля уникнення зорового ефекту просідання рисунку донизу;

лінійний рисунок починається з намічання тонкими лініями загальних габаритів моделі (голова на шії) та форми голови, визначають правильні пропорції (співвідношення лицьової та мозкової частин, ширини і висоти) голови, наносять вертикальну серединну (вісь симетрії) та профільну лінії (у випадку профільного зображення) з врахуванням ракурсу, кута нахилу, повороту голови; далі виконують розподіл загальної форми на лицьову та бічну, намічають місця зламу форми (скроня, зовнішній кутик очниці, кут вилиці, кут нижньої щелепи), потім наносять лінії, що фіксують форму і розташування деталей обличчя (ніс, брови, рот, вухо, очі); побудову ведуть парними формами: у тричвертному положенні з врахуванням перспективного скорочення, анфас – відносно осі симетрії; конструктивний рисунок ведеться поступово – від крупних членувань форми до дрібних з прорисовкою деталей обличчя і волосся, досягнення портретної схожості; допоміжні лінії побудови намічаються на око, залишаються видимими до завершення рисунку, є засобом перевірки точності побудови;

анатомічні закономірності будови моделі голови: форма голови симетрична, яйцеподібна із загостренням донизу, максимальна довжина голови (від лоба до потилиці) приблизно дорівнює максимальній висоті (від тім'ячка до підборіддя), вісь симетрії пролягає через середину лоба, носа і підборіддя, горизонталь, що з'єднує зіниці очей лежить на середині осі симетрії, половина верхньої частини визначає лінію волосяного покриву, половина нижньої фіксує ніжний край основи носа, посередині між основою носа і підборіддям лежить лінія ротової щілини; горизонтальні лінії пари очей і рота завжди перпендикулярні осі симетрії незважаючи на кут нахилу голови, зовнішні кутики рота з'єднуються з центрами зіниць лініями, паралельними осі симетрії; відстань між внутрішніми кутиками очей дорівнює довжині одного ока; місце розташування вуха по висоті лежить між лінією зовнішніх кутиків очей і лінією основи носа;

світлотіньове моделювання починається з визначення освітлених і затінених поверхонь, контурів падаючих тіней, поверхонь найяскравішого світла; потім треба віднайти найсвітлішу поверхню, відносно якої буде вестися світлотіньовий розбір, приділяється увага порівнянню світла, напівтонів і тіней між собою; далі виконується тонова деталізація з врахуванням пластики форми голови і деталей, усі допоміжні лінії побудови зникають під штриховкою, гіпсова форма має набувати матеріальності; застосовується штриховка у різних напрямках за формою, робота твердим загостреним олівцем забезпечує легкість і прозорість рисунку, передачу фактурності гіпсу; загальна тональність рисунку перевіряється порівнянням тону олівця і тону освітленої частини гіпсової моделі в натурі; важливо передати нюанси тонових співвідношень у зонах рефлексів;

опрацювання тла має узгоджуватися за тоном з гіпсовою моделлю; слід звертати увагу на контрастне співвідношення тону гіпсової моделі й оточуючого тла; для досягнення ефекту повітряної перспективи видимі контури голови не повинні виконуватися одноманітною жорстокою лінією, на чіткість абрису впливає розподіл світла за формою;

уточнення рисунку здійснюється упродовж усього сеансу для вчасного виправлення помилок конструктивної побудови моделі голови, перевіряються пропорції усіх частин, напрямки і кути зламів форми, потрібно слідкувати за правильністю

побудови парних форм у перспективному скороченні у тричверному положенні та дотриманням симетрії у положенні анфас;

узагальнення рисунку виконується шляхом порівняння сили світла на різних поверхнях (віддалених та наближених до джерела освітлення), слід враховувати що найсвітлішим місцем на рисунку є тон паперу, а найтемнішими – тон падаючої тіні; на завершальному етапі потрібно відходити від мольберту та працювати над усією поверхнею аркуша одночасно; наприкінці роботи треба виконати акцентування найтемнішого та найсвітлішого місця рисунку.

Час виконання: 6 годин.

Приклади: додаток 4.

Завдання для самостійної роботи: опрацювання навчальної літератури з пластичної анатомії голови людини.

Практичне завдання № 5 «Складний натюрморт з гіпсовою головою»

Мета – застосування набутих навичок компоновки на аркуші, віднайдення правильних пропорцій, побудова лінійної перспективи, досягнення портретної схожості, передача графічними засобами світлотіньових, фактурних і матеріальних відмінностей.

Задання: аналіз композиції, геометричних форм натюрморту та моделі голови античної скульптури, фрагментування виду, компоновка на аркуші, лінійно-тоновий рисунок з натури групи різних за масштабом, формою і характером предметів, конструктивна побудова натюрморту з врахуванням перспективних скорочень, передача лінійно-повітряної перспективи, світлотіньове моделювання.

Інструменти та матеріали: папір ватман формату А2, графітні олівці різної твердості, гумка.

Загальні рекомендації: лінійно-тоновий рисунок з натури за лінійно-конструктивним методом складного натюрморту, що складається з 2-3 побутових предметів, 1-2 драперій, 1 гіпсової моделі голови античної скульптури без ускладнюючих анатомічних особливостей, зі світлотіньовим моделюванням штриховкою, з досягненням портретної схожості, з передачею різної матеріальності та фактури предметів натюрморту; рисунок ведеться за принципом від загального до деталей і навпаки на завершальній стадії, наприкінці роботи – узагальнюється, освітлення має виявляти характер обличчя; рисунок виконується на мольберті, на витягнуту руку, плавними рухами за довжиною зображуваного предмету, олівець розташований під гострим кутом до аркуша, рука рухається вільно від плеча; для коригування рисунку застосовується гумка; рисунок підписується студентом власноруч друкованими літерами, вказується прізвище, ініціали, шифр групи; підпис розміщується правому нижньому куті аркуша; висота літер 5 мм.

Етапи виконання:

компоновка на аркуші з розташуванням групи зображуваних предметів на предметній площині в оптимальному розмірі, навколо постановки формується простір; місцеположення натюрморту має бути трохи вищим за геометричний центр аркуша, поле в нижній частині аркуша завжди є більшим, а у верхній – меншим задля уникнення зорового ефекту просідання рисунку донизу, для досягнення рівноваги композиції слід враховувати тонові співвідношення складників постановки та напрямки руху драперій, що звіщуються згори донизу;

лінійний рисунок натюрморту починається з віднайдення взаєморозташування усіх предметів натюрморту на площині стола; далі визначаються габарити і пропорції кожного з предметів, виконуються їх конструктивна перспективна побудова з врахуванням місцеположення у просторі; рисунок ведеться за лінійно-конструктивним методом та методом обрубубування; пропорції предметів перевіряються порівнянням рисунку і натури, допоміжні лінії побудови намічаються

на око, залишаються видимими до завершення рисунку, є засобом перевірки точності побудови;

світлотіньове моделювання виконується задля виявлення об'ємності форм та досягнення реалістичності зображення; обов'язково потрібно визначити плановість рисунка, розібрати тонові співвідношення залежно від кольору, матеріальності та фактури предметів постановки, визначити місця найглибшої тіні та найяскравішого світла; тонова деталізація виконується з врахуванням характеру і пластики форм, матеріальних і фактурних відмінностей, акцентуванням найтемнішого та найсвітлішого місця рисунку; усі допоміжні лінії побудови зникають під штриховкою, застосовується штриховка кількох типів і напрямків за формою олівцями різної твердості для передачі різних типів матеріальності і фактури предметів постановки;

опрацювання тла має узгоджуватися за тоном з натюрмортом; слід звертати увагу на співвідношення тону предметів і оточуючого тла; для досягнення ефекту повітряної перспективи контури предметів не повинні виконуватися одноманітною жорстокою лінією, на чіткість абрису впливає розподіл світла за формою; тонове вирішення тла виконується з врахуванням освітлення та рефлексів;

узагальнення рисунку виконується шляхом відмови від надмірної деталізації з досягненням цілісного сприйняття роботи, а також акцентуванням найтемніших та найсвітліших плям.

Час виконання: 6 годин.

Приклади: додаток 5.

Завдання для самостійної роботи: опрацювання навчальної літератури з прикладами лінійно-тонових рисунків складних натюрмортів.

Практичне завдання № 6 «Гіпсові моделі кисті і стопи у різних положеннях»

Мета — опанування азів анатомії кінцівок людини, розуміння конструктивних і анатомічних особливостей кінцівок, застосування навичок компоновки на аркуші, світлотіньове моделювання форми, розвиток уявлення і зорової пам'яті.

Задання: аналіз композиції та форми деталей кінцівок людини (кість руки, стопа ноги), компоновка на аркуші, вивчення конструкції деталей кисті та стопи, лінійно-тоновий рисунок з натури гіпсових моделей деталей кінцівок людини (кісті руки, стопи ноги), світлотіньове моделювання форми.

Інструменти та матеріали: папір ватман формату А3, графітний олівець середньої твердості, гумка.

Загальні рекомендації: лінійно-тоновий рисунок з натури моделей кисті руки і стопи ноги людини за лінійно-конструктивним методом, зі світлотіньовим моделюванням штриховкою; рисунок виконується на мольберті, на витягнуту руку, плавними рухами за довжиною зображуваного предмету, олівець розташований під гострим кутом до аркуша, рука рухається вільно від плеча; для коригування рисунку застосовується гумка; рисунок підписується студентом власноруч друкованими літерами, вказується прізвище, ініціали, шифр групи; підпис розміщується правому нижньому куті аркуша; висота літер 5 мм.

Етапи виконання:

компоновка на аркуші з розташуванням зображуваної моделі в оптимальному розмірі, навколо якої формується простір, ракурс обирається у три чверті; місцеположення моделі має бути трохи вищим за геометричний центр аркуша; кожна деталь кінцівок виконується на окремому аркуші;

лінійний рисунок стопи ноги починається з намічання тонкими лініями загальних габаритів моделі, осьової лінії, що пролягає через усю стопу від щиколотки до пальців, далі намічають край п'ятки, край пальців, лінії внутрішнього зводу стопи і підйому, визначають об'єм форми стопи і правильні пропорції частин моделі;

побудову ведуть з врахуванням перспективного скорочення та природного розташування деталей; конструктивний рисунок ведеться поступово – від загальної форми до дрібних членувань; допоміжні лінії побудови намічаються на око, залишаються видимими до завершення рисунку;

лінійний рисунок кісті руки починається з намічання тонкими лініями загальних габаритів і форми моделі, далі визначають обриси кісті з передачею пластики руху, довжину пальців та співвідношення між ними, членування пальців на фаланги, положення зап'ястка, що визначає напрямок руху кісті, рельєф долоні та тильної поверхні, правильні пропорції частин моделі; побудову ведуть з врахуванням перспективного скорочення та природного розташування деталей; конструктивний рисунок ведеться поступово – від загальної форми до дрібних членувань; допоміжні лінії побудови намічаються на око, залишаються видимими до завершення рисунку; світлотіньове моделювання починається з визначення освітлених і затінених поверхонь, потім виконується тонова деталізація з врахуванням плавного характеру криволінійних форм і відмінностей конструкції, усі допоміжні лінії побудови зникають під штриховкою, гіпсова форма має набувати матеріальності; застосовується штриховка у різних напрямках за формою, робота твердим загостреним олівцем забезпечує легкість і прозорість рисунку, передачу фактурності гіпсу; загальна тональність рисунку перевіряється порівнянням тону олівця і тону освітленої частини гіпсової моделі у натурі; важливо передати нюанси тонових співвідношень у зонах малопомітної зміни кривизни форми; узагальнення рисунку виконується шляхом порівняння напівтонів; на завершальному етапі потрібно відходити від мольберту та працювати над усією поверхнею аркуша одночасно; наприкінці роботи треба виконати акцентування найтемніших та найсвітліших місць на рисунку, наближеність форми до глядача підкреслити лініями різної яскравості – тональність ліній підсилюється на передньому плані та послаблюється при віддаленні у простір.

Час виконання: 4 години.

Приклади: додаток 6.

Завдання для самостійної роботи: короткострокові зарисовки з натури оголених рук і ніг людини у різних положеннях; опрацювання навчальної літератури з пластичних анатомії кінцівок людини.

Практичне завдання № 7 «Жива голова»

Мета – анатомічний аналіз голови людини, правильна передача характерних анатомічних особливостей, віднайдення точних пропорцій, досягнення портретної схожості, світлотіньове моделювання форми, розвиток уявлення і зорової пам'яті.

Задання: аналіз композиції та форми голови живої моделі, фрагментування виду, компоновка на аркуші, застосування методу обрубкування до рисунку голови, набуття вмінь рисування живої натури, досягнення портретної схожості, застосування попередньо набутих знань щодо анатомічних особливостей та закономірностей будови голови людини, лінійно-тоновий рисунок з натури голови живої моделі, світлотіньове моделювання.

Інструменти та матеріали: папір ватман формату А2, графітні олівці різної твердості, гумка.

Загальні рекомендації: лінійно-тоновий рисунок з натури голови моделі дорослої людини без ускладнюючих анатомічних особливостей у визначеному положенні із застосуванням методів лінійно-конструктивного та обрубкування, зі світлотіньовим моделюванням штриховкою, з досягненням портретної схожості, передачею індивідуальної міміки; рисунок ведеться за принципом від загального до деталей і навпаки на завершальній стадії; освітлення має виявляти характер форми голови та індивідуальних рис обличчя; рисунок виконується на мольберті, на витягнуту руку, плавними рухами за довжиною

зображуваного предмету, олівець розташований під гострим кутом до аркуша, рука рухається вільно від плеча; для коригування рисунку застосовується гумка; рисунок підписується студентом власноруч друкованими літерами, вказується прізвище, ініціали, шифр групи; підпис розміщується правому нижньому куті аркуша; висота літер 5 мм.

Етапи виконання:

компоновка на аркуші з вибором ракурсу голови та її оптимального розміру, але не більшого за натуральний, навколо зображення формується простір, перед лицьовою частиною завжди залишається більше вільного простору, перед потиличною частиною – простір зменшений; при зображенні голови анфас треба врахувати кут нахилу голови і віднайти місцеположення на аркуші з дотриманням рівноваги компоновки, розташування зображення має бути трохи вищим за геометричний центр аркуша, поле в нижній частині аркуша завжди є більшим, а у верхній – меншим задля уникнення зорового ефекту просідання рисунку донизу;

лінійний рисунок починається з намічання тонкими лініями загальних габаритів голова на шиї, форми голови, визначають правильні пропорції голови, наносять серединну профільну лінію з врахуванням ракурсу, кута нахилу, повороту голови; далі виконують розподіл загальної форми на лицьову та бічну, намічають місця зламу форми (скроня, зовнішній кутик очниці, кут вилиці, кут нижньої щелепи), потім наносять лінії, що фіксують форму і розташування частин обличчя (ніс, брови, рот, вухо, очі); побудову ведуть парними формами: у тричвертному положенні з врахуванням перспективного скорочення, анфас – відносно осі симетрії; конструктивний рисунок ведеться поступово – від крупних членувань форми до дрібних з прорисовкою індивідуальних рис обличчя, характеру міміки, волосся, досягнення портретної схожості; допоміжні лінії побудови намічаються на око, залишаються видимими до завершення рисунку, є засобом перевірки точності побудови;

анатомічні закономірності будови живої голови такі самі як у рисунку гіпсової моделі голови античної скульптури, але потребують уточненні залежно від індивідуальних рис і міміки голови живої натури; віднайденням специфічних особливостей обличчя голови натурника досягається портретна схожість;

світлотіньове моделювання починається з визначення освітленої частини обличчя та затіненої бічної і потиличної частин, зон падаючих тіней; потім намічаються світлотіні на дрібних формах обличчя, виконується тонова деталізація з врахуванням індивідуальної пластики обличчя, приділяється увага ретельному опрацюванню рельєфу обличчя (природні заглиблення, припухлості, зморшки тощо); світлотіньовий розбір має базуватися на анатомічних особливостях голови, потрібно уникати нанесення тіней у випадкових місцях без урахування конструктивної основи черепа; застосовується штриховка у різних напрямках за формою, зі змінним натиском олівця та з визначеною формою товщиною штриха;

опрацювання тла може бути фрагментарним задля найкращого виявлення форми голови, для досягнення ефекту повітряної перспективи видимі контури голови не повинні виконуватися одноманітною жорсткою лінією, на чіткість абрису впливає розподіл світла за формою;

уточнення рисунку здійснюється упродовж усього сеансу для вчасного виправлення помилок конструктивної побудови живої голови, перевіряються пропорції усіх частин, напрямки і кути зламів форми, потрібно слідкувати за правильністю побудови парних форм у перспективному скороченні у тричвертному положенні та дотриманням симетрії у положенні анфас, яка може порушуватися через індивідуальні особливості обличчя натурника;

узагальнення рисунку виконується шляхом порівняння сили світла на різних поверхнях (віддалених та наближених до джерела освітлення), слід враховувати що

найсвітлішим місцем на рисунку є тон паперу, а найтемнішими – тон падаючої тіні; на завершальному етапі потрібно відходити від мольберту та працювати над усією поверхнею аркуша одночасно; наприкінці роботи треба виконати акцентування найтемнішого та найсвітлішого місця рисунку.

Час виконання: 6 години.

Приклади: додаток 7.

Завдання для самостійної роботи: короткострокові зарисовки з натури живої голови без ускладнюючих анатомічних особливостей.

Практичне завдання № 8 «Предмети меблів і обладнання»

Мета – застосування навичок побудови простих геометричних форм у практичному моделюванні, рисунок перспективи з натури; каркасний рисунок композиції з предметів меблів простої геометричної форми.

Задання: аналіз композиції з предметів меблів, форми окремих предметів меблів за геометральним методом, фрагментування виду, лінійно-тоновий рисунок з натури композиції з 3-4 неускладнених предметів меблів і обладнання (стіл, стілець, табурет, крісло, етажерка, шафа, мольберт тощо), передача лінійно-повітряної перспективи, світлотіньове моделювання.

Інструменти та матеріали: папір ватман формату А2, графітні олівці різної твердості, гумка.

Загальні рекомендації: лінійно-тоновий рисунок з натури за геометральним методом, зі світлотіньовим моделюванням штриховкою, рисунок ведеться за принципом від загального до деталей, наприкінці роботи – узагальнюється; рисунок виконується на мольберті, на витягнуту руку, плавними рухами за довжиною зображуваного предмету, олівець розташований під гострим кутом до аркуша, рука рухається вільно від плеча; для коригування рисунку застосовується гумка; рисунок підписується студентом власноруч друкованими літерами, вказується прізвище, ініціали, шифр групи; підпис розміщується правому нижньому куті аркуша; висота літер 5 мм.

Етапи виконання:

компоновка на аркуші з розташуванням групи зображуваних предметів в оптимальному розмірі, навколо якої формується простір; місцеположення постановки має бути трохи вищим за геометричний центр аркуша, його не слід зміщувати до країв аркуша; композиція на аркуші має бути врівноважена, з врахуванням різної матеріальності та тону (кольору) зображуваних предметів;

лінійний рисунок натюрморту починається з віднайдення взаєморозташування усіх предметів постановки на підлозі; далі визначаються габарити і пропорції кожного з предметів, виконуються їх конструктивна перспективна побудова за геометральним методом з врахуванням місцеположення у просторі, визначається лінія горизонту і точки сходу для кожного з предметів; усі предмети рисуються як сполучення простих геометричних форм з подальшим узагальненням і наданням необхідної плавності обрисів, конструкція предметів прорисовується з врахуванням невидимих частин; пропорції предметів перевіряються порівнянням рисунку і натури;

світлотіньове моделювання починається з визначення розмірів власних і контурів падаючих тіней, зон найяскравішого світла; далі виконується тонова деталізація з врахуванням характеру форми (рублена або пластична), усі допоміжні лінії побудови зникають під штриховкою, предмети мають набувати матеріальності та не здаватися прозорими; застосовується штриховка кількох типів і напрямків за формою олівцями різної твердості;

опрацювання тла має узгоджуватися за тоном з постановкою; слід звертати увагу на співвідношення тону предметів і оточуючого тла; для досягнення ефекту повітряної

перспективи контури предметів не повинні виконуватися одноманітною жорстокою лінією; тонове вирішення тла виконується з врахуванням освітлення та рефлексів. узагальнення рисунку виконується шляхом відмови від надмірної деталізації задля досягнення цілісного сприйняття роботи, для цього потрібно відходити від мольберту та працювати над усією поверхнею аркуша одночасно; наприкінці роботи виконати акцентування найтемнішого та найсвітлішого місця рисунку, проробляються деталі переднього плану шляхом підсилення тонового контрасту.

Час виконання: 4 години.

Приклади: додаток 8.

Завдання для самостійної роботи: начерки з натури фігури людини і груп людей у русі.

Практичне завдання № 9.1 «Інтер'єр у різних положеннях. Фронтальне положення»

Мета – розвиток окоміру, засвоєння законів перспективного скорочення стосовно інтер'єру, опанування технології поетапного рисунку інтер'єру: спочатку – на око, потім – з геометричною перевіркою побудови з однією точкою сходу, передача повітряної перспективи зі світлотіньовим моделюванням.

Задання: аналіз композиції фрагменту неускладненого інтер'єру, вибір точки зору, фрагментування виду, лінійно-тоновий рисунок з натури фрагменту неускладненого інтер'єру з однією стіною, паралельній картинній площині, передача лінійно-повітряної перспективи, світлотіньове моделювання.

Інструменти та матеріали: папір ватман формату А2, м'який графітний олівець, гумка.

Загальні рекомендації: лінійно-тоновий рисунок з натури за лінійно-конструктивним методом спочатку – на око, потім – з геометричною перевіркою побудови з однією точкою сходу, зі світлотіньовим моделюванням штриховкою, рисунок ведеться за принципом від загального до деталей, наприкінці роботи – узагальнюється; рисунок виконується на мольберті, на витягнуту руку, плавними рухами за довжиною зображуваного предмету, олівець розташований під гострим кутом до аркуша, рука рухається вільно від плеча; для коригування рисунку застосовується гумка; рисунок підписується студентом власноруч друкованими літерами, вказується прізвище, ініціали, шифр групи; підпис розміщується правому нижньому куті аркуша; висота літер 5 мм.

Етапи виконання:

вибір місця, з якого виконується рисунок, є визначенням точки зору з якої формується фронтальне положення інтер'єру з однією точкою сходу (вибір ракурсу); для фронтального положення потрібно уникати розташування точки зору посередині лінії горизонту з симетричним розкриттям стінових площин приміщення; найкращим видом, який найповніше розкриває особливості інтер'єру, вважається таке, коли стінові площини, підлога і стеля розкриваються нерівнозначно (у ракурсі); компоновка на аркуші виконується після швидкого пошукового начерку, на якому визначається характер ракурсу з розташуванням крупних елементів інтер'єру та окреслюється рамка обраного виду; композиція на аркуші має бути врівноважена, з врахуванням ступеню наповненості зображуваного приміщення архітектурними елементами і меблями;

лінійний рисунок починається зарисовкою на око усіх видимих контурів складових інтер'єру у перспективному скороченні та основних пропорцій інтер'єру, потім визначається місцеположення лінії горизонту та розташування на ній точки сходу; далі виконується перевірка відповідності рисунку на око закономірностям перспективної побудови: прорисовують основні лінії стін, опор, вікон, дверей, карнизів, плінтусів, при цьому усі горизонтальні лінії йдуть в точку сходу, вертикальні залишаються незмінними; для перевірки рисунку доцільно виконати зарисовку плану приміщення з позначенням точки зору та порівняти відповідність

рисунку проєкції; на завершальному етапі ведеться деталізація рисунку із зображенням меблів і предметів наповнення зображуваного приміщення; світлотіньове моделювання виконується великими площинами, так само як і моделювання геометричних форм і меблів; визначаються освітлені і затемнені площини, намічаються контури падаючих тіней, визначається плановість зображення; далі виконується світлотіньовий розбір і тонова деталізація з врахуванням кількох джерела розсіяного освітлення (бічне освітлення через вікна); усі допоміжні лінії побудови зникають під штриховкою, зображуваний інтер'єр має набувати матеріальності; застосовуються різні типи штриховки залежно від характеру форми;

уточнення рисунку здійснюється упродовж усього сеансу для вчасного виправлення помилок конструктивної побудови інтер'єру, потрібно слідкувати за правильністю побудови перспективи, співвідношеннями і положенням предметів у просторі;

узагальнення рисунку виконується шляхом порівняння сили світла на різних поверхнях (віддалених та наближених до джерела освітлення), на завершальному етапі потрібно відходити від мольберту та працювати над усією поверхнею аркуша одночасно; наприкінці роботи виконати акцентування найтемнішого та найсвітлішого місця рисунку, проробляються лінії переднього плану шляхом підсилення тонового контрасту.

Час виконання: 4 години.

Приклади: додаток 9.1.

Завдання для самостійної роботи: підготовка до РГР, отримання індивідуального завдання, опрацювання літератури, підбір зображень предметів інтер'єру, зарисовки з натури необхідного обладнання та меблів інтер'єру.

Практичне завдання № 9.2 «Інтер'єр у різних положеннях. Положення під будь-яким кутом»

Мета – розвиток окоміру, засвоєння законів перспективного скорочення стосовно інтер'єру, опанування технології поетапного рисунку інтер'єру: спочатку – на око, потім – з геометричною перевіркою побудови з двома точками сходу, передача повітряної перспективи зі світлотіньовим моделюванням.

Задання: аналіз композиції фрагменту неускладненого інтер'єру, вибір точки зору, фрагментування виду, лінійно-тоновий рисунок з натури фрагменту неускладненого інтер'єру з двома стінами у перспективному скороченні та з двома точками сходу, передача лінійно-повітряної перспективи, світлотіньове моделювання.

Інструменти та матеріали: папір ватман формату А2, м'який графітний олівець, гумка.

Загальні рекомендації: лінійно-тоновий рисунок з натури за лінійно-конструктивним методом спочатку – на око, потім – з геометричною перевіркою побудови з двома точками сходу, зі світлотіньовим моделюванням штриховкою, рисунок ведеться за принципом від загального до деталей, наприкінці роботи – узагальнюється; рисунок виконується на мольберті, на витягнуту руку, плавними рухами за довжиною зображуваного предмету, олівець розташований під гострим кутом до аркуша, рука рухається вільно від плеча; для коригування рисунку застосовується гумка; рисунок підписується студентом власноруч друкованими літерами, вказується прізвище, ініціали, шифр групи; підпис розміщується правому нижньому куті аркуша; висота літер 5 мм.

Етапи виконання:

вибір місця, з якого виконується рисунок, є визначенням точки зору з якої формується положення інтер'єру під кутом до картинної площини та з двома точками сходу (вибір ракурсу); для положення бід кутом до картинної площини потрібно уникати розташування лінії кута приміщення посередині аркуша з симетричним розкриттям стінових площин приміщення; найкращим видом, який найповніше

розкриває особливості інтер'єру, вважається таке, коли стінові площини, підлога і стеля розкриваються нерівнозначно (у ракурсі);

компоновка на аркуші виконується після швидкого пошукового начерку, на якому визначається характер ракурсу з розташуванням крупних елементів інтер'єру та окреслюється рамка обраного виду; композиція на аркуші має бути врівноважена, з врахуванням ступеню наповненості зображуваного приміщення архітектурними елементами і меблями;

лінійний рисунок починається зарисовкою на око усіх видимих контурів складових інтер'єру у перспективному скороченні та основних пропорцій інтер'єру, потім визначається місцеположення лінії горизонту та розташування на ній двох точок сходу, при цьому зазвичай обидві точки сходу знаходяться поза межами аркуша, в окремих випадках, при обранні специфічного ракурсу, одна з точок зору може лежати на аркуші; далі виконується перевірка відповідності рисунку на око закономірностям перспективної побудови: прорисовують основні лінії стін, опор, вікон, дверей, карнизів, плінтусів, при цьому усі горизонтальні лінії йдуть у точки сходу, вертикальні залишаються незмінними; для перевірки рисунку доцільно виконати зарисовку плану приміщення з позначенням точки зору та порівняти відповідність рисунку проєкції; на завершальному етапі ведеться деталізація рисунку із зображенням меблів і предметів наповнення зображуваного приміщення;

світлотіньове моделювання виконується великим площинами, так само як і моделювання геометричних форм і меблів; визначаються освітлені і затемнені площини, намічаються контури падаючих тіней, визначається плановість зображення; далі виконується світлотіньовий розбір і тонова деталізація з врахуванням кількох джерел розсіяного освітлення (бічне освітлення через вікна); усі допоміжні лінії побудови зникають під штриховкою, зображуваний інтер'єр має набувати матеріальності; застосовуються різні типи штриховки залежно від характеру форми;

уточнення рисунку здійснюється упродовж усього сеансу для вчасного виправлення помилок конструктивної побудови інтер'єру, потрібно слідкувати за правильністю побудови перспективи, співвідношеннями і положенням предметів у просторі;

узагальнення рисунку виконується шляхом порівняння сили світла на різних поверхнях (віддалених та наближених до джерела освітлення), на завершальному етапі потрібно відходити від мольберту та працювати над усією поверхнею аркуша одночасно; наприкінці роботи виконати акцентування найтемнішого та найсвітлішого місця рисунку, проробляються лінії переднього плану шляхом підсилення тонового контрасту.

Час виконання: 6 годин.

Приклади: додаток 9.2.

Завдання для самостійної роботи: підготовка до РГР, напрацювання 3 пошукових ескізів проєктного плану за індивідуальним завданням із розстановкою предметів та відповідного обладнання.

Практичне завдання № 10 «Інтер'єр за кресленням»

Мета – розвиток творчої фантазії, тренування окоміру, аналіз відповідності проєктного креслення з перспективним рисунком.

Задання: аналіз композиції інтер'єру за проєкціями та за функцією приміщення, вибір точки зору, фрагментування виду, підбір меблів відповідно до призначення приміщення, лінійно-тоновий рисунок фрагменту інтер'єру за творчим задумом з вільним вибором ракурсу, передача лінійно-повітряної перспективи, світлотіньове моделювання.

Інструменти та матеріали: папір ватман формату А2, м'який графітний олівець, гумка.

Загальні рекомендації: творчий лінійно-тоновий рисунок за лінійно-конструктивним методом спочатку – з побудовою виду відповідно до креслення проєкції, потім – з прорисовкою на око та творчим опрацюванням (доповнення архітектурними елементами, розстановка меблів, визначення джерел освітлення), зі світлотіньовим моделюванням штриховкою, рисунок ведеться за принципом від загального до деталей, наприкінці роботи – узагальнюється; рисунок виконується на мольберті, на витягнуту руку, плавними рухами за довжиною зображуваного предмету, олівець розташований під гострим кутом до аркуша, рука рухається вільно від плеча; для коригування рисунку застосовується гумка; рисунок підписується студентом власноруч друкованими літерами, вказується прізвище, ініціали, шифр групи; підпис розміщується правому нижньому куті аркуша; висота літер 5 мм.

Етапи виконання:

визначення точки зору на кресленні плану приміщення з якої формується положення інтер'єру за творчим задумом з врахуванням габаритів приміщення (розміри у плані, висота, розташування вікон і дверей) і специфіки функціонального призначення; найкращим видом, який найповніше розкриває особливості інтер'єру, вважається таке, коли стінові площини, підлога і стеля розкриваються нерівнозначно (у ракурсі); компоновка на аркуші виконується після швидкого пошукового начерку, на якому визначається характер ракурсу з розташуванням крупних елементів інтер'єру та окреслюється рамка обраного виду; композиція на аркуші має бути врівноважена, з врахуванням ступеню наповненості зображуваного приміщення архітектурними елементами і меблями;

лінійний рисунок починається із визначення висоти приміщення на аркуші, віднайдення місця положення лінії горизонту (на висоті ока рисувальника), розмічування точок сходу і основних пропорцій; усі операції виконуються звіряючись з кресленнями, головною вимогою є дотримання пропорцій (висота, глибина, ширина) і правильних співвідношень між членуваннями в умовах перспективного скорочення (розташування вікон і дверей, перепади рівнів – східці, подіуми, балки стелі тощо, місцеположення окремо стоячих або пристінних архітектурних і конструктивних елементів – стовпи, колони, пілони, пілястри тощо); деталізація рисунку ведеться лише після уточненні і виправлення неточностей побудовного характеру; потрібно впевнитися, що рисунок у масах виконаний точно за кресленням, відсутні критичні спотворення пропорцій, простір сприймається вірно; після того приступають до прорисовки деталей і розстановки меблів за творчим задумом; звертають увагу на правильність визначення габаритів меблів і їх місця положення на підлозі, для перевірки доцільно намітити висоту стоячої людини у зображуваному інтер'єрі задля уникнення погрішностей у рисунку меблів.

світлотіньове моделювання виконується великим площинами, так само як і моделювання геометричних форм; визначаються освітлені і затемнені площини, намічаються контури падаючих тіней, визначається плановість зображення; далі виконується світлотіньовий розбір і тонова деталізація з врахуванням джерел освітлення за кресленням; усі допоміжні лінії побудови зникають під штриховкою, зображуваний інтер'єр має набувати матеріальності; застосовуються різні типи штриховки залежно від характеру форми;

уточнення рисунку здійснюється упродовж усього сеансу для вчасного виправлення помилок конструктивної побудови інтер'єру, потрібно слідкувати за правильністю побудови перспективи, співвідношеннями і положенням предметів у просторі;

узагальнення рисунку виконується шляхом порівняння сили світла на різних поверхнях (віддалених та наближених до джерела освітлення), на завершальному етапі потрібно відходити від мольберту та працювати над усією поверхнею аркуша одночасно; наприкінці роботи виконати акцентування найтемнішого та

найсвітлішого місця рисунку, проробляються лінії переднього плану шляхом підсилення тонового контрасту.

Час виконання: 6 годин.

Приклади: додаток 10.

Завдання для самостійної роботи: опрацювання навчальної літератури за темою практичного завдання, підбір зображень меблів, освітлювальних приладів тощо.

Практичне завдання № 11.1 «Малі архітектурні форми у середовищі. Фонтани, пам'ятники, павільйони»

Практичне завдання № 11.2 «Малі архітектурні форми у середовищі. Двері, решітки»

Мета – опанування технології плерного рисунку, правильне обрання виду, визначення головного і другорядного у рисунку, напрацювання навичок роботи у різних матеріалах і техніках, передача повітряної перспективи мінімальним графічними засобами.

Задання: аналіз архітектурної композиції споруди, виявлення пластичних особливостей малих архітектурних форм, фрагментування виду, виявлення головного і другорядного в рисунку архітектурних об'єктів для характеристики пластичної форми, художнього образу і композиції; рисунок у чорно-білій графіці у жанрі архітектурної зарисовки з натури на відкритому повітрі.

Інструменти та матеріали: папір ватман формату А3, м'який графітний олівець, класична гумка, гумка-клячка; на вибір студента можуть бути: вугілля, графітний олівець з товстим грифелем, тонований папір.

Загальні рекомендації: рисунок у чорно-білій графіці з натури у визначеній техніці інструментом із м'яким грифелем з можливістю швидкого коригування рисунку, з тональною варіативністю контуру форми, зі світлотіньовим моделюванням у масах у техніці швидкої графічної зарисовки-спостереження (на вибір студента – лінійна, штрихова або тональна графіка); рисунок виконується на планшеті або в альбомі, плавними рухами, із порівнянням рисунку зображуваної форми з натурою; для коригування рисунку застосовуються гумки різних видів; рисунок підписується студентом власноруч друкованими літерами, вказується прізвище, ініціали, шифр групи, адреса розташування зображуваного архітектурного об'єкта; підпис розміщується правому нижньому куті аркуша; висота літер 5 мм.

Етапи виконання:

вибір місця, з якого виконується рисунок, з найвиразнішим розкриттям об'ємної форми зображуваного об'єкта (вибір ракурсу), вибір інструменту і матеріалу для зарисовки з натури залежно від особливостей зображуваного об'єкта;

компоновка на аркуші з розташуванням зображуваного об'єкта в оптимальному розмірі, навколо якого формується простір; композиція на аркуші врівноважена, з врахуванням просторового зв'язку малої архітектурної форми із середовищем;

графічна зарисовка починається із визначення горизонтальної і вертикальної осей, за якими об'єкт зорієнтований у просторі, та загальних видимих габаритів форми, обов'язковою умовою є виявлення зв'язку архітектурної форми з довкіллям – намічається узагальнений рисунок рельєфу землі, місця, де стоїть об'єкт; далі прорисовується у масах зображувана архітектурна форма з виявленням у ній головного і другорядного залежно від цілей зарисовки та з метою якнайліпшого виявлення характерних особливостей пластики об'єкта; у жанрі архітектурної зарисовки з натури можна залишити без уваги дрібні, несуттєві для розуміння загального образу архітектурної форми, деталі та не перевантажувати рисунок; під час рисування слід постійно перевіряти співвідношення величин (висота, ширина, глибина) форми з натури та порівнювати з рисунком;

світлотіньове моделювання на початковій стадії зазвичай ведеться одночасно із лінійним рисунком залежно від обраної техніки швидкої графічної зарисовки-спостереження (на вибір студента – лінійна, штрихова або тональна графіка), деталізація передбачає виявлення чіткості видимого контуру за допомогою тонової варіативності та виділення головних деталей; узагальнення рисунку виконується шляхом швидкого позначення тону оточуючого простору і землі, падаючою тіні від зображуваного об'єкта.

Час виконання: 6 години.

Приклади: додаток 11.1, 11.2.

Завдання для самостійної роботи: опрацювання навчальної літератури з техніки натурних зарисовок у різних стилях.

Практичне завдання № 11.3 «Архітектурні елементи та деталі. Вікна із сандриками»

Практичне завдання № 11.4 «Балкони, кронштейни»

Практичне завдання № 11.5 «Портики, колони, балясини»

Мета – опанування технології плерного рисунку, аналіз тектоніки форми, самостійне визначення ступеню деталізації, напрацювання навичок роботи у різних матеріалах і техніках, передача повітряної перспективи мінімальним графічними засобами.

Задання: аналіз об'ємно-просторової композиції архітектурного елементу у контексті споруди, виявлення пластичних особливостей форми архітектурної деталі, фрагментування виду, виявлення головного і другорядного в рисунку елементів і деталей для характеристики їх пластичної форми, художнього образу і композиції; рисунок у чорно-білій графіці у жанрі архітектурної зарисовки з натури на відкритому повітрі.

Інструменти та матеріали: папір ватман формату А3, м'який графітний олівець, класична гумка, гумка-клячка; на вибір студента можуть бути: графітний олівець з тонким грифелем, лінер, кулькова ручка.

Загальні рекомендації: рисунок у чорно-білій графіці з натури у визначеній техніці інструментом із м'яким грифелем з можливістю швидкого коригування рисунку, з тональною варіативністю контуру форми, зі світлотіньовим моделюванням у масах у техніці швидкої графічної зарисовки-спостереження (на вибір студента – лінійна, штрихова або тональна графіка); рисунок виконується на планшеті або в альбомі, плавними рухами, із порівнянням рисунку зображуваної форми з натурою; для коригування рисунку застосовуються гумки різних видів; рисунок підписується студентом власноруч друкованими літерами, вказується прізвище, ініціали, шифр групи, адреса розташування зображуваного архітектурного об'єкта; підпис розміщується правому нижньому куті аркуша; висота літер 5 мм.

Етапи виконання:

вибір місця, з якого виконується рисунок, з найвиразнішим розкриттям об'ємної форми зображуваного об'єкта (вибір ракурсу), вибір інструменту і матеріалу для зарисовки з натури залежно від особливостей зображуваного об'єкта;

компоновка на аркуші з розташуванням зображуваного об'єкта в оптимальному розмірі як фрагменту форми будівлі, навколо рисунку архітектурного елементу або деталі формується контекстуальний простір; композиція на аркуші врівноважена, з врахуванням просторового зв'язку елементу або деталі із цілісним архітектурним об'єктом;

графічна зарисовка починається із визначення точки зору та місця положення зображуваного об'єкта за висотою відносно неї – зазвичай специфіка рисування на відкритому повітрі створює певні складнощі для рисувальника щодо правильного визначення масштабності зображуваного фрагменту архітектурного об'єкта та його

розташування вище лінії горизонту, внаслідок непривичності його ока рисувальника до оцінювання співмірності відкритого простору і архітектурної форми; потрібно визначити загальні видимі габарити зображуваної форми, обов'язковою умовою є виявлення її зв'язку з довкіллям – намічається узагальнений рисунок фрагменту фасаду, до якого прив'язаний елемент або деталь; далі прорисовується у масах зображувана архітектурна форма з виявленням у ній головного і другорядного залежно від цілей зарисовки та з метою якнайліпшого виявлення характерних особливостей пластики об'єкта; для зарисовки архітектурної деталі потрібно зосередитися на точній передачі усіх характерних особливостей форми, для чого використовуються інструменти з тонким грифелем, варто визначити рівень наддрібної деталізації та не перевантажувати рисунок; під час рисування слід постійно перевіряти співвідношення величин (висота, ширина, глибина) форми з натури та порівнювати з рисунком;

світлотіньове моделювання у масах може вестися на початковій стадії лінійного рисування, деталізація передбачає виявлення чіткості видимого контуру за допомогою тонової варіативності, акцентування тоном і лінією головних деталей, досягнення об'ємності зображення;

узагальнення рисування виконується шляхом швидкого позначення основних ліній і тону оточуючої поверхні фасаду архітектурного об'єкта.

Час виконання: 6 години.

Приклади: додаток 11.3, 11.4, 11.5.

Завдання для самостійної роботи: короточасні зарисовки міського інтер'єру з натури.

Заочна форма здобуття освіти

Студенти заочної форми навчання виконують практичне завдання №8.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

Інтегральна оцінка кожної роботи базується на визначенні відповідності оцінюваного рисування наступним основоположним критеріям:

- компоновка на аркуші,
- правильність конструктивної побудови зображуваного предмету,
- точність віднайдення пропорцій зображуваного предмету,
- правильність побудови перспективного скорочення зображуваного предмету,
- ступінь володіння графічними засобами передачі повітряної перспективи зображення,
- передача графічними засобами світлотіньових, фактурних і матеріальних відмінностей зображуваних предметів,
- досягнення портретної схожості (для рисування голови)

ЛІТЕРАТУРА

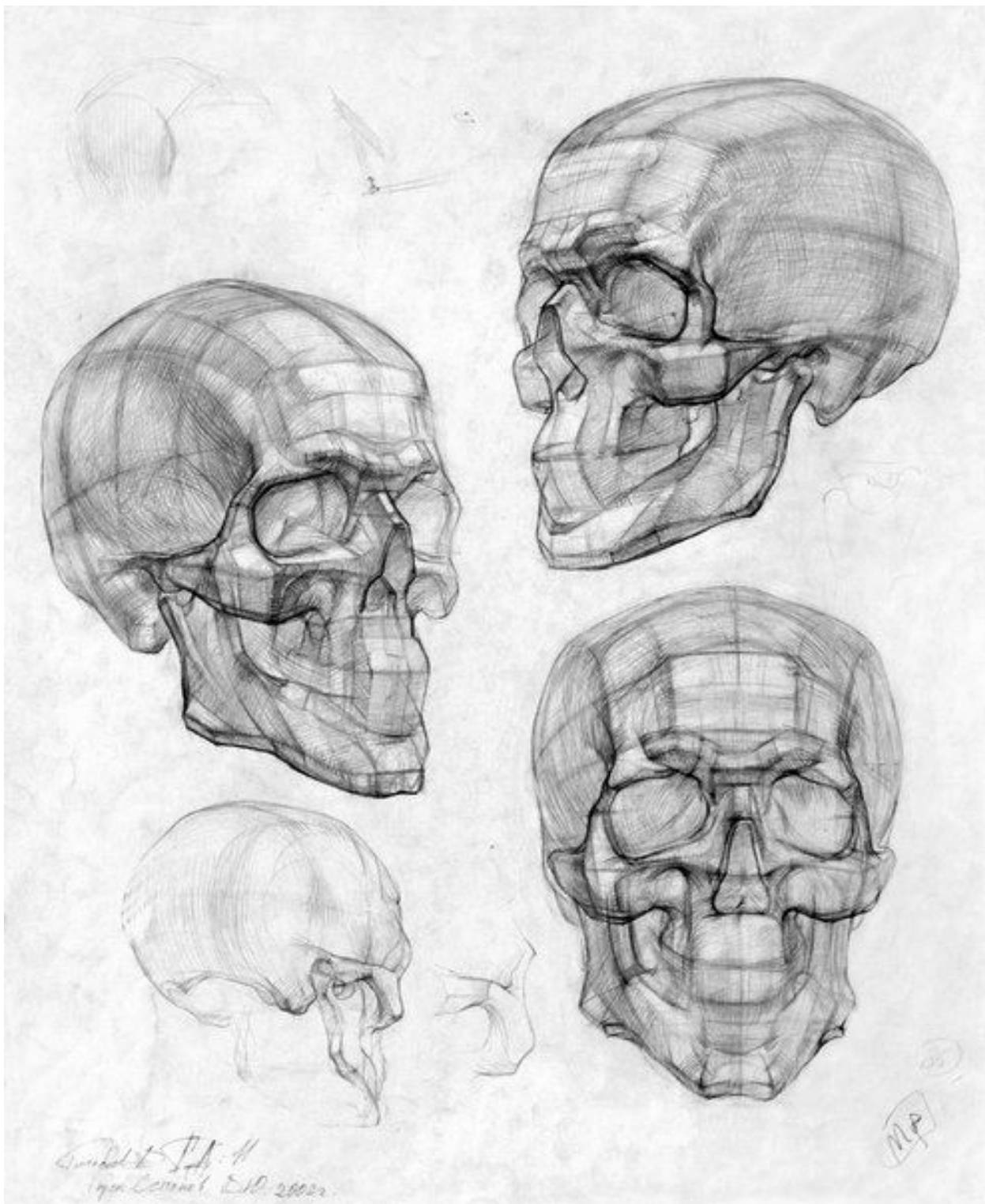
1. Все про малювання. Понад 200 технік, уроків і порад для художників-початківців / пер. з англ. В. Ракуленко. – КМ-БУКС, 2021. – 240 с.
2. Гілязова Н. Рисунок. Живопис: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Наталія Гілязова. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2020. – 112 с.
3. Гребенюк Г. Основи композиції та рисунок [Текст] : підруч. для уч. проф.-тех. навч. закладів / Г. Є. Гребенюк. – К. : Техніка, 1997. – 221 с.
4. Джахірул Амін. Анатомія для художників. Наочний посібник із зображення людського тіла / пер. з англ. О. Пелипенко. – ArtHuss, 2022. – 304 с.

5. Колесніков В. Г., Осипчук М. В., Басанець О. П. Рисунок: навч. посібник для студ. ВНЗ / В. Г. Колесніков М. В. Осипчук М. В., Басанець О. П. – К. : КНУТД, 2008. – 148 с.
6. Сухенко В. Рисунок [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. культури і мистецтв III-IV рівнів акредитації / В. О. Сухенко; Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури. – К. : BONA MENTE, 2004. – 184 с.: іл.
7. Ятченко Ю. Мистецтво рисунка [Текст] : посібник / Ю. М. Ятченко ; Національний авіаційний ун-т, Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури. – К. : НАУ, 2005. – 60 с.: рис.
8. Barrington Barber. The Complete Fundamentals of Drawing: Still Life, Figure Drawing, Landscapes & Portraits. – Kindle Edition, 2023. – 845 p.
9. Barrington Barber. The Fundamentals of Drawing: A Complete Professional Course for Artists. – Kindle Edition, 2005. – 363 p.
10. Bower Stephanie. The Urban Sketching Handbook 101 Sketching Tips: Tricks, Techniques, and Handy Hacks for Sketching on the Go. – Quarry Books, 2019. – 112 p.
11. Catherine V Holmes. Drawing Dimension – Shading Techniques: A Shading Guide for Teachers and Students. – Kindle Edition, 2017. – 210 p.
12. Loomis Andrew. Drawing the Head and Hands & Figure Drawing. – Kindle Edition, 2020. – 197 p.

ДОДАТКИ

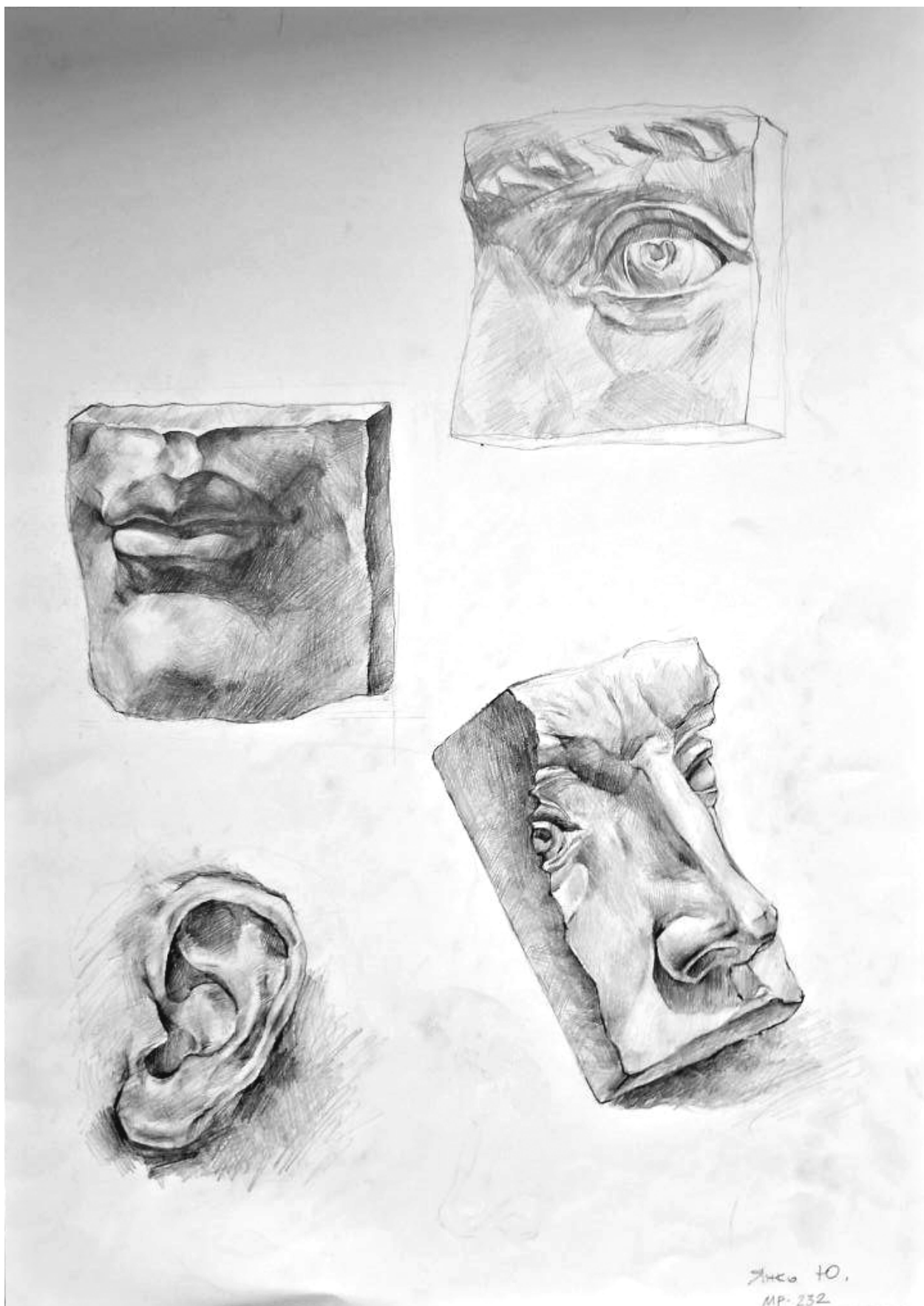
У додатках подані приклади навчальних робіт, відповідні до кожного практичного завдання, а також використані рисунки з електронних джерел з відкритим доступом.

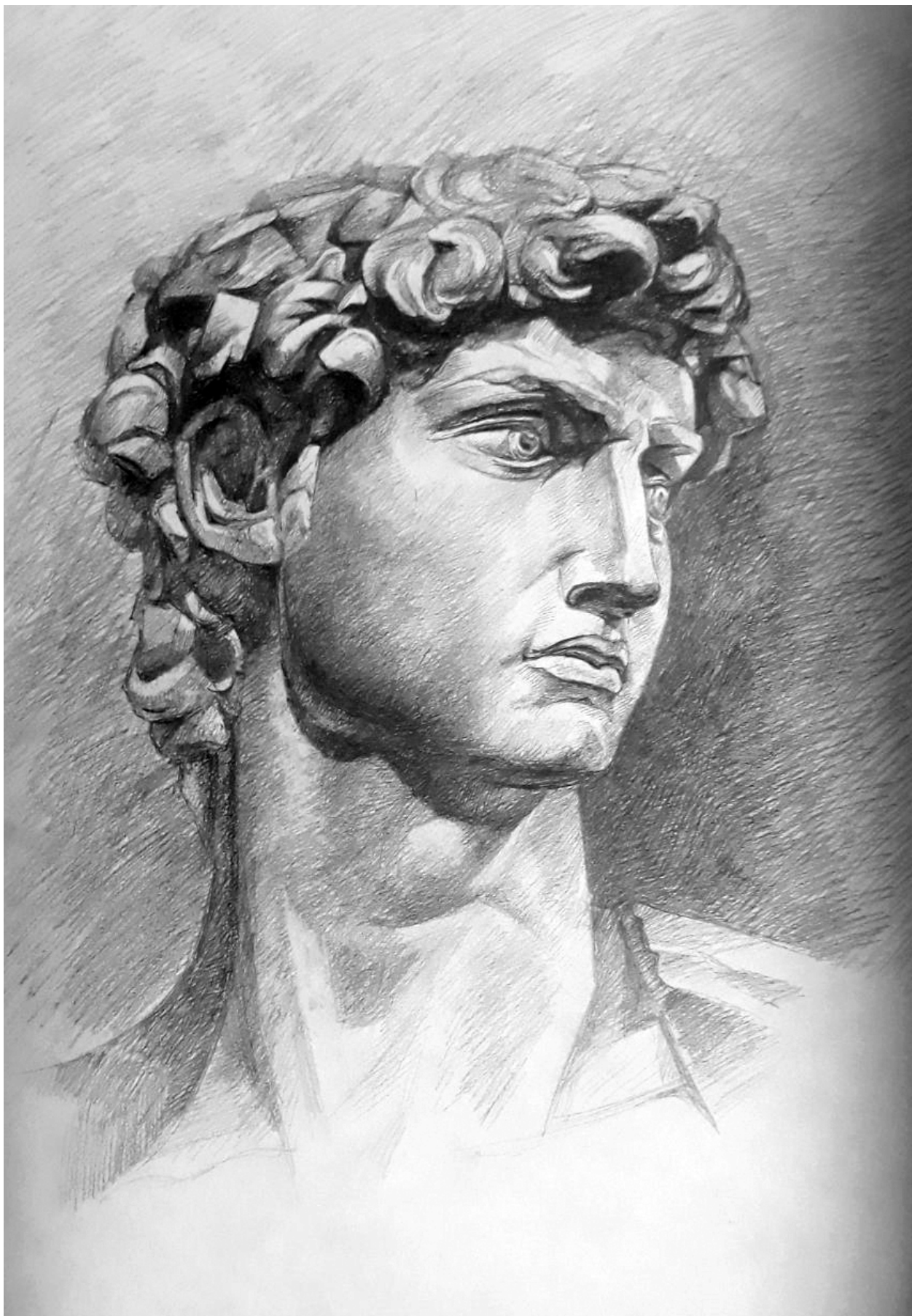
Додаток 1

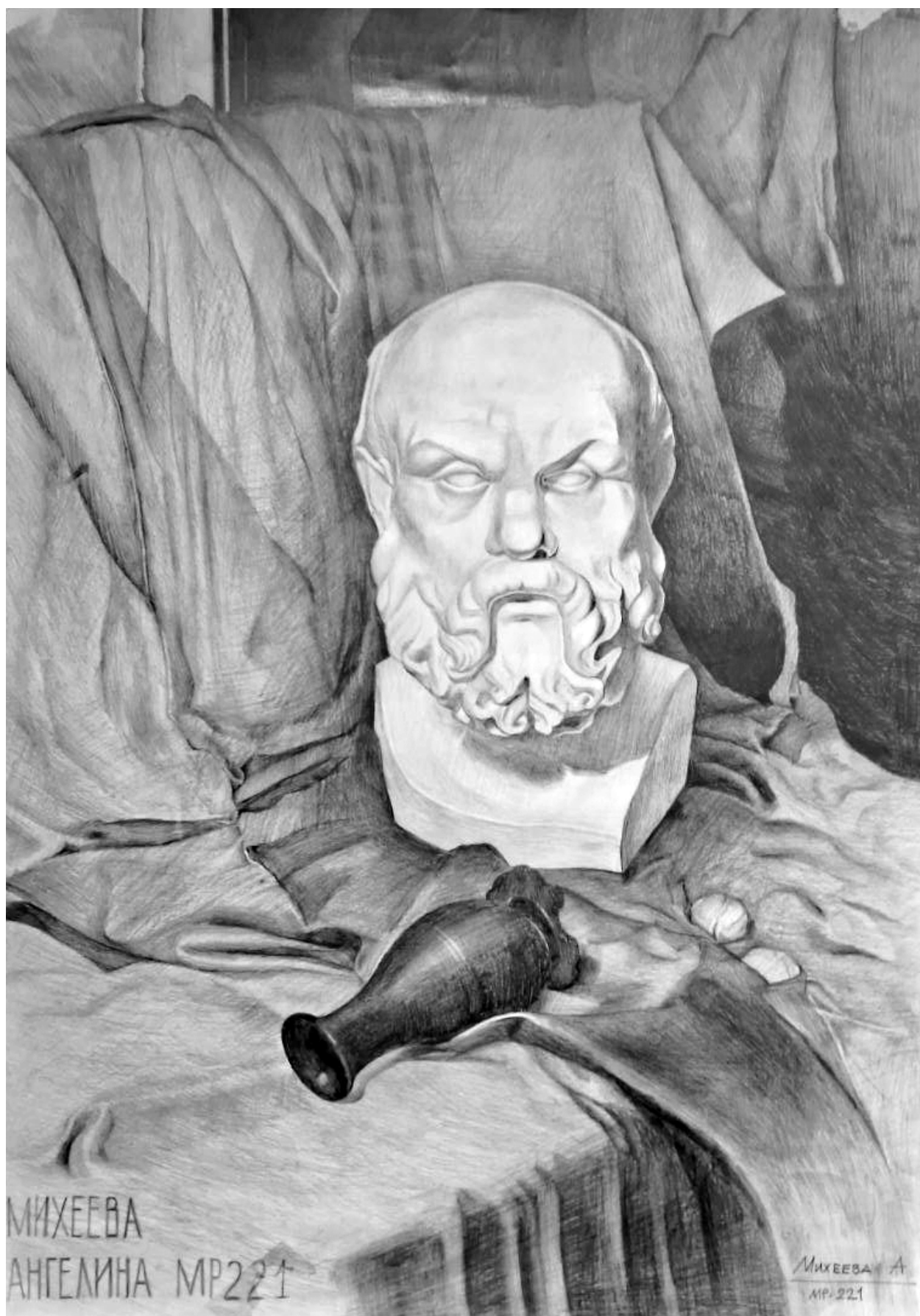

Джерело: <https://www.pinterest.com/pin/81909286951175944/>

Джерело: <https://www.pinterest.com/pin/39054721766868731/>

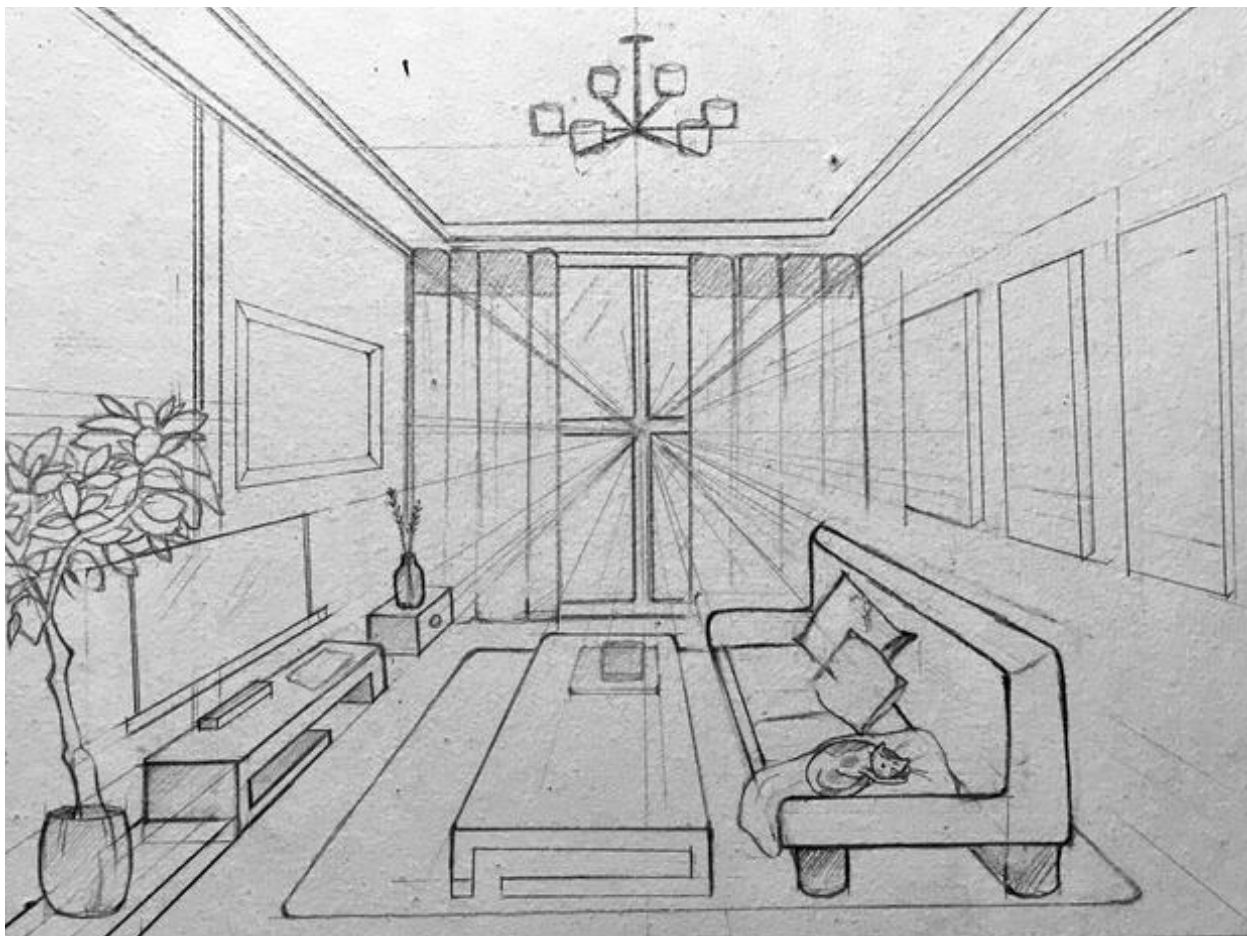
Джерело: <https://www.pinterest.com/pin/7529524368537776/>

Додаток 8

Джерело: <https://www.pinterest.com/pin/20477373298676808/>

Додаток 9.1

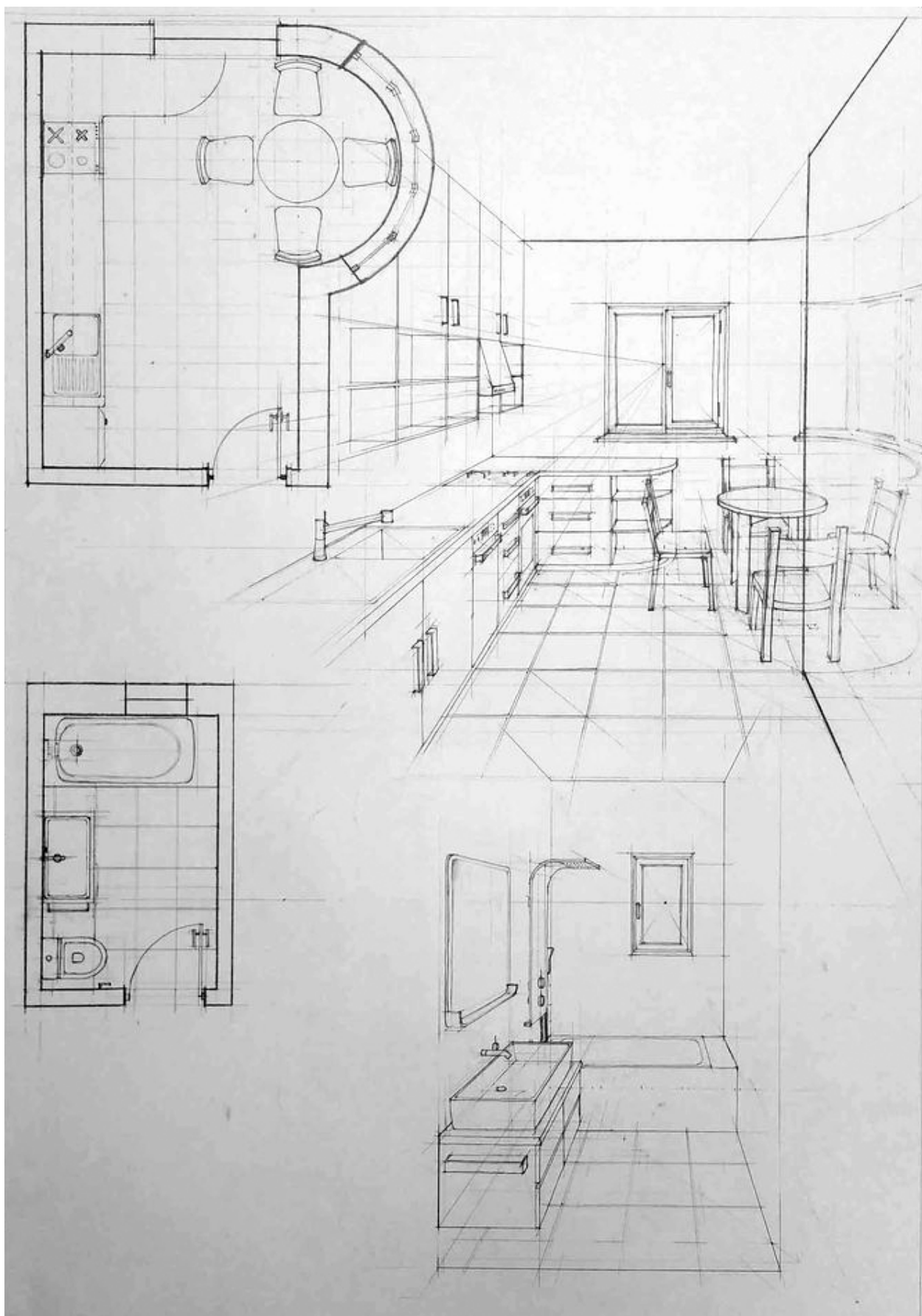
Джерело: <https://www.pinterest.com/pin/37717715625648472/>

Джерело: <https://www.pinterest.com/pin/31103053671136395/>

Джерело: <https://www.pinterest.com/pin/3025924742953684/>

Джерело: <https://www.pinterest.com/pin/37858453111168629/>

Джерело: <https://www.pinterest.com/pin/372039619238433637/>

Джерело: <https://www.pinterest.com/pin/138345019790507308/>

Джерело: <https://www.pinterest.com/pin/10414642877683738/>

Джерело: <https://www.pinterest.com/pin/91268329939970175/>

Джерело: <https://www.pinterest.com/pin/84794405480209299/>